

VERESS ZOLTÁN MENETIRÁNYA

■ Életének 77. évében, 2013. február 4-én Stockholmban elhunyt Veress Zoltán.

1961 decemberében útjára indult a Forrás sorozat, az erdélyi, romániai magyar fiatal írók bemutatkozását szolgáló vállalkozás. Az első kötet címe: *Menetirány*. Szerzője a kolozsvári Veress Zoltán, a szocrealtól még alig-alig szabaduló irodalmunkban s az olvasókban nagy reményeket keltő novellista. Néhány évvel korábban költőként mutatkozott be, gyermekversek sikeres alkotóját ismerhette meg a közönség már 1956–57-ben. Különösen a *Tóbiás és Kelemen* vált – több kiadásban – népszerű olvasmánnyá gyerekek, szülők és nagyszülők körében, amire rövidesen jött az *Irgum-Burgum Benedek*.

A „menetirány” eleje és vége a kinyomtatott betűk alapján így írható le; e dátumok között, még 1961, sőt 1956 előtt pedig a történések olyan sorát találjuk, amelyek a „menetirány” további értelmezését indokolják. Eljön majd az idő, amikor az irodalomtörténet – és a 20–21. századi társadalomtörténet – kutatója dokumentumok alapján teljes képet adhat ennek a nagy tehetségű ifúnak és könyvekben megmutakozó embernek a pályájáról, a Veress Zoltán név viselőjéről.

Aki évtizedeken át baráti és a szó szoros értelmében munkatársi viszonyban állt a *Menetirány* írójával (és akitől 1961. december 29. napjától őrzi „a Forrás írói köre tagjának igaz barátsággal” ajánlott kötet egyik korai példányát), az még aligha képes a halálhír közelében objektív pályaképet felrajzolni.

A távolságtartó harmadik személyről az egyes szám első személyre átváltva, az iskolai emlékekkel kellene kezdenem, onnan, ahol egy diákelőadás mondhatni még gyermekfőszeplőjeként láthattam Veress Zolit De Amicis *A szív* című könyve egyik novellájából írt színpadi feldolgozásban. Átugorva most a szomorú éveket és ezek következményeit (noha közéletüket ő könnyítette meg utolsó, a halála előtti hetekben történt nyilvános megszólalásával a kolozsvári *Szabadság* hasábjain) – visszatérek a *Menetirány*hoz. Az a különös helyzet, hogy az én Forrás-kötetembe az *Írástól – emberig* címűbe 1963-ban már bekerülhetett a *Menetirány* kritikája, a pszichologikus alapállású prózaíró teljesítményének egyértelmű elismerése, ám annak a jelzése is (a 2013-as újraolvasás ezt megerősíti), hogy a túlzott célzatosság, a – korabeli – megfelelni akarás olykor épp a lélektani hitelesség ellenében hat. 1965-ben megírta Veress Zoltán a *Szeptember* című regényét, az úgymond szocializmust építő romániai társadalom egy szeletének prousti vétetésű ábrázolását; erről az írói tehetség érését kétségtelenül bizonyító könyvről tulajdonképpen hasonló dicséret és figyelemzető ítélet volt (lett volna?) elmondható, mint a *Menetirány* több novellájáról. A *Szeptember* évében a szerző országos írószövetségi díjban részesült – és vártuk a folytatást, Veress Zoli igazi prózaírói beérését, az igazi nagyregényt, megszabadulva a külső elvárásoktól, a korábbi élmények epikus-lélektani feltárását. (Abban az értelemben, ahogy az Páskándi Gézának sikerült az *Üvegek* börtönelbeszéléseiben.)

Jó volna tudni, hogy a Veress-hagyaték ilyen kincset rejteget.

Ami a világ színe előtt – Kolozsvárt, majd Stockholmban – zajlott, az elsősorban egy gazdag, körültekintő szerkesztői út végigjárása, az ifjúság éveitől az öregkor, a betegség utolsó hónapjaiig. (Közben persze saját fogalmazású művek és kitűnő műfordításkötetek hosszú sora gazdagította Veress Zoltán bibliográfiáját.) A *Korunk* 1971 és 1985 között hasznélvezője lehetett V. Z. szerkesztői gondjának, mindenekelőtt a természettudományos írások szorgalmazásának, rendbetételének; az áldozatos munka teljes számbavétele még hátravan. Mint ahogy ezután kell számba venni a stockholmi EKE-könyvek (a távolban kigondolt Erdélyi Könyvegylet 20 kötetének) szerepét, mindenekelőtt a világban szétszórtan élő magyarság megbízható, színvonalas tájékoztatásában. Személyesen csak hálás lehetek Veress Zoltánéknak, hogy többször is bekapcsoltak engem is ebbe a munkába. (A sorozatszáró, *Tizenhat magyar sikertörténet* című könyv számára Veress Zoli kérdezett a Korunk Galériáról.)

Talán nem félreérthető, ha azt írom: hűség és hűtlenség, mégis inkább a hűség különös, jelentős története zárult le Stockholmban, 2013 februárjában.

Kántor Lajos